

Recenzije i prikazi

Odilon-Gbènoukpo Singbo

**Teološko-bioetičko
vrjednovanje
transhumanističke
antropologije**

**Kršćanska sadašnjost –
Hrvatsko katoličko sveučilište,
Zagreb 2021.**

Djelo naslovljeno *Teološko-bioetičko vrjednovanje transhumanističke antropologije* autora Odilon-Gbènoukpoa Singboa u suizdavaštvu Kršćanske sadašnjosti i Hrvatskog katoličkog sveučilišta obuhvaća 404 stranice. Neosporno je kako je transhumanizam iz ideje pojedinaca u današnje vrijeme prerastao u jedan pokret novog oblika humanizma 21. stoljeća koji je zahvatio sve pore života od akademije, politike, javnog života itd., iako će mnogi smatrati da se ovaj postmoderni pokret još uvijek čini kao znanstvena fantastika koja je daleko od realnog ostvarenja. Upravo je ta činjenica potakla i samog autora na proučavanje fenomena transhumanizma koji promovira sliku novog Nietzscheovog nadčovjeka poboljšanog čovjeka, novog neljudskog čovjeka, ili čak postčovjeka prezentiranog u okvirima tehnicističkog mesijanstva koje bi se postiglo tehničkim poboljšanjima na raznim razinama. Štoviše, ovaj pokret prema svojim karakteristikama izlazi izvan okvira idejnog i kulturološkog pokreta novog humanizma, a sve više poprima oblik religije lišene transcendentnog elementa te uronjene u utopističku viziju surovog materijalizma, kako i sam autor ističe.

Podrobniju analizu toga autor prikazuje kroz četiri glavna poglavlja koja se međusobno nadopunjuju. Prvo poglavlje naslovljeno »Glavna dostignuća u znanstveno-konvergentnim tehnikama« donosi povijesno-filozofski pregled promišljanja i govora o tehnici, odnosno razlaže filozofiju tehnike dajući uvid u promjene suodnosa tehnike i tehnologije kao i

promjene uloge tehnike i tehnologije u čovjekovom životu. Singbo se dotiče autora poput sv. Aurelija Augustina, sv. Tome Akvinskog, Günthera Andersa, Martina Heideggera i dr., a njihova razmišljanja autor nadopunjuje promišljanjima papa u enciklikama. Kroz mitove o Prometeju, Faustu i Frankensteinu, koji pokazuju čovjekova nastojanja za vlastitim poboljšanjem, autor dolazi do suvremenih tehnologija i donosi detaljan prikaz najnovijih tehnoloških dostignuća iz područja NBIC tehnologija, odnosno nano-, bio-, neurotehnologija i informacijskih znanosti koje zapravo s daljnjim razvojem gube postojeće međusobne granice i poprimaju konvergentna svojstva. Upravo taj konvergirajući trenutak transhumanistima je esencijalan za provedbu samoupravljujuće evolucije k čemu streme unutar vlastite antropološke vizije. Autor navodi da »te tehnologije nisu slučajno birane. Nakana je jasna: kontrolirati, manipulirati, pratiti, čuvati« (str. 39). Samim time, konvergentne tehnologije postaju za transhumaniste glavno uporište tehnoutopijskog sna o postizanju materijalnog oblika besmrtnosti već ovdje na Zemlji, ali i stvaranju nove ljudske vrste te prestajanju bivanja stvorenjem i postajanjem stvoriteljem. Autor kroz svako od područja NBIC tehnologija na zanimljiv način iznosi pregled tehnoloških i znanstvenih dostignuća sve do najsuvremenijih spoznaja. Na području biotehnologija autor se najviše zaustavlja na tzv. sintetičkoj biologiji, koja preko sinteze gena nastoji rekonstruirati biološke sustave, posebice intervenirajući u ljudski genom, i postavlja pitanje može li se život svesti samo na fiziku, kemiju i biologiju? U nastavku autor potpoglavlje posvećuje temi umjetne inteligencije za koju tvrdi da nosi »antropološko-egzistencijalne i epistemološke implikacije« (str. 71) i upozorava na moguće opasnosti i izazove koje može donijeti razvijanje umjetne inteligencije. S obzirom na to da se transhumanistička obećanja i ciljevi mogu ostvarivati putem takvih tehnologija, čime se mijenja svekoliki pogled na život i na stvorene sustave, autor na kraju poglavlja zaključuje da sve spomenute tehnologije ciljaju na pobjedu

ljudske ranjivosti i postizanje dugovječnosti. O tome i sličnim idejama transhumanističke antropologije govori drugo poglavlje ove knjige pod naslovom »Nosive ideje i glavna obilježja transhumanističke antropologije«, koje se prvenstveno osvrće na neutaživu želju za napuštanjem svega onoga što nam je vlastito i relativiziranjem onog što nas čini ljudima težeći za savršenijim i poboljšanim životom uz neizbježnu borbu protiv svega što očituje ljudsku ranjivost: bolesti, invaliditeti, a posebice smrt. No takvo poboljšanje ne ostaje u okvirima kvalitativnih promjena, štoviše, nadilazi ih zalazeći u radikalne promjene bioloških, genetskih, kognitivnih i psihičkih funkcija pri tome smatrajući irelevantnim u cjelokupnom diskursu normativnost poimanja ljudske naravi za razumijevanje samoga čovjeka. Autor, stoga, naglašava da »dosljedna antropologija ne podnosi, dakle, redukcionizam kojim se sužava dostojanstvo i svrhovitost osobe, niti naturalizaciju čovjeka koja vodi u mehanicistički determinizam biologičko-fizičke inspiracije« (str. 98) i dovodi u pitanje nazivanje transhumanizma antropologijom jer kod tehniciziranja ljudskoga čovjek više ne biva shvaćen kao ontološko biće već nusprodukt evolutivnog trenutka koji zaslužuje biti potaknut na sljedeći evulucijski skok pomoću tehnologije. Ovaj presudni moment u okvirima transhumanističke antropologije izraz je najvišeg oblika čovjekove autonomije u kojoj pomoću tehnologije upravlja vlastitom evolucijom, gdje on od su-stvaratelja postaje jedini istinski stvaratelj popraćen eshatološkim elementima vječne mladosti i dugovječnosti, pobjeđujući istovremeno ranjivog i ranjenog čovjeka. Zbog svega toga, autor transhumanističku antropologiju naziva i antropologijom redukcionizma i manjkavosti, instrumentalističko-činidbenom antropologijom, imanentističkom i optimističko-voluntarističkom antropologijom. Kao neizostavni element svake antropologije Singbo ističe čovjekovu tjeskobu pred vlastitom prolaznošću koju pokušava osmisliti kroz razne transcendentale. U slučaju transhumanističke antropologije ide se za novim shvaćanjem transcencijacije, odnosno transhumanizam postaje *religija bez Objave*. Rađa se nova religija, religija bez Boga, nova transcencijacija koja se očituje prijelazom iz ljudskog stanja u transhumanano, odnosno posthumano stanje. U drugom poglavlju autor analizira i pitanje etike i bioetike u kontekstu tehničkih znanosti, tehnologije i samog transhumanizma gdje naglašava potrebu za

»... bioetikom kao globalnom, refleksivnom i dijaloškom disciplinom koja se bavi temeljnim etičkim problemima koji se tiču čovjekova života, uzimajući u obzir njegovo pravo porijeklo, a to je Bog.« (Str. 182.)

Na kraju drugog poglavlja Singbo razmišlja o poveznici tradicionalnog humanizma s transhumanizmom i zaključuje kako kod transhumanizma postoji prekid s tradicionalnim sredstvima razvoja čovjeka (odgoj, obrazovanje, kultura), a sredstvo razvoja u transhumanizmu postaje upotreba tehnologije.

Ova neutažena žed za unaprjeđenjem čovjeka te raskid s ontološkim i transcendentnim poveznicama proizašli su iz različitih promišljanja filozofske antropologije i metafizike tehnologije na što nas upućuje sam autor u trećem poglavlju ove knjige, naslovljenom »Filozofsko-etička pozadina transhumanističke antropologije«. S razmišljanjem o tome da se utjecaj tehnološke paradigme širi na sve slojeve ljudskog djelovanja i da nije ograničen samo na tehnološke danosti, autor ulazi u raščlambu metafizike transhumanizma i filozofije tehnologije, ali i neke misaone izvore transhumanizma koji se nalaze u djelima autora Rortyja i Sloterdijka. Transhumanizam kao potreba za novim humanizmom preuzima iz dotadašnjih filozofskih pravaca antropološku i etičku ambivalentnost tehnologije, koja se najviše ogleda u utopističkim i mesijanskim idejama kako je tehnologija rješenje za sve pa čak i za jedan od najvećih izazova za transhumaniste, ranjivost i smrt, smatrajući nužnim provoditi različite zahvate na čovjeku od prenatalnih u embrionalnoj fazi do postnatalnih zahvata, poput kriogenog zamrzavanja ili pak prijenosa uma na računalo te postizanja transhumanističkog ideala singularnosti. Pri kraju trećeg poglavlja autor iznosi teološku kritiku tehnološkog pristupa zbilji temeljenu na teološkim promišljanjima Jacquesa Ellula koji »smatra da se jedini tehnološki ispravan i vjerodostojan stav – suprotan indiferentnosti, tehnofobiji i tehnofiliji – sastoji u tome da se gradi teologija utemeljena na biblijskoj objavi« (str. 205). S druge strane, pojmove i teološko-filozofska razmišljanja isusovca Pierrea Teilharda de Chardina preuzima i sam transhumanistički pokret te u de Chardinovim razmišljanjima transhumanisti nalaze izvor za opravdanje transhumanističke antropologije smatrajući ga čak začetnikom suvremenog transhumanizma, naravno, zanemarujući i ignorirajući njegovu nit vodilju u razmišljanjima, a to je usmjerenost svega prema Kristu tj. kristocentričnost. Završni dio trećeg poglavlja uvod je u misao da transhumanizam i kršćanstvo nisu nužno neprijatelji, a u sljedećem poglavlju autor piše o percepciji kršćanske antropologije prema transhumanističkoj antropologiji.

Transhumanističke želje i projekti postizanja materijalne besmrtnosti poprimaju religijske elemente koje ističe sam autor u četvrtom, glavnom i posljednjem poglavlju pod naslovom »Transhumanistička antropologija u

svjetlu koncilske i postkoncilske antropologije», opisujući njezino dualističko obilježje koje niječe vrijednost i važnost ljudskog tijela za samu čovjekovu egzistenciju. Zbog toga autor transhumanističku antropologiju naziva antropologijom rastanka s tijelom, upravo zbog nastojanja preobrazbe tijela i pokušaja promjene tijela pomoću različitih tehnoloških sredstava. No jasno je da iz perspektive kršćanske antropologije i razumijevanja čovjeka kao jedinstva tijela i duše, promjene na tijelu mogu značiti i promjenjivosti u osobnosti. Ovo posljednje poglavlje, možemo sa sigurnošću reći i najposebnije i najznačajnije za cjelokupan rad, povlači paralele između transhumanističkog projekta u obliku novog nadčovjeka sa shvaćanjem čovjeka iz perspektive teološko-biblijske antropologije, koje se oslanja na vazmeno otajstvo i teologiju utjelovljenja, nadilazeći beskraino tehnološku viziju sreće i blaženstva, polazeći od Svetog pisma, posebice Knjige postanka i Pavlovih poslanica. Ono što je zanimljivo jest da autor ističe ulogu teologije, u cjelokupnom bioetičkom diskursu antropološke vizije transhumanizma, kao čuvara nepovredivosti ljudskoga života u svakom smislu. Singbo ističe da

»... kršćanska vjera i teologija nisu poput amiša – u ime nekog evandeoskog siromaštva, jednostavnosti ili kakvih vjerskih načela – protiv tehnološkog napretka. Naprotiv, one ga doživljavaju kao jedan oblik nastavka dijela stvaranja, ali ga upozoravaju da sačuva ljudsko lice i očuva ljudsko dostojanstvo.« (Str. 256.)

Upravo pod ovim vidom treba promatrati i poboljšanje čovjeka, koje mora obuhvaćati sve dimenzije ljudskog života oslanjajući se na aristotelovsku mudrost ljudskih granica unutar vlastitog dostojanstva, koja se nazire u obliku etike granica, omogućujući čovjeku izbor dobara za dostojanstven život. Etika granice »nameće se kao etika slobode koja omogućuje čovjeku izbor dobra za dostojanstven život, za društvenu ravnotežu shvaćenu kao pravedno i solidarno društvo« (str. 321). U tom smislu, autor opisuje dva pojma iz grčke filozofije: *peras* kao granica koju treba postići i *horas* kao granica koju se ne smije prijeći. Upravo na to poziva i papinsko učiteljstvo govoreći o tehnokratskoj paradigmi, na koju se posebice osvrće papa Franjo u socijalnoj enciklici *Laudato si'*. Učiteljstvo ističe važnost materijalnog rasta, ali uz materijalni rast mora ići i duhovno-moralni rast koji transhumanizam negira jer se bazira na materijalističkoj viziji čovjeka, protiv koje se kršćanstvo treba boriti uzimajući u obzir transcendentnost kao neizostavnu dimenziju ljudske osobe.

Iako transhumanistička agenda sa svojim tehnoutopizmom ulijeva svima nama određenu dozu distopijskog straha i zabrinutosti po pitanju razvoja i primjene novih tehnologija, ipak

nam ova knjiga poručuje kako ne trebamo pristupati novim tehnologijama s pesimizmom, određenom dozom straha i zabrinutosti i, pružajući nam na taj način jedan tračak nade. Ova knjiga nije skup kritika transhumanističkog pokreta i tehnološkog napretka. Odilon-Gbènoukpo Singbo interdisciplinarnim pristupom kroz istraživanje teološko-bioetičkog vrednovanja transhumanističke antropologije pokazuje da transhumanistička nastojanja oko liječenja, poboljšanja, nadogradnje i promjene čovjeka nisu samo rezultati banalnog povjerenja u tehnologiju i napredak, nego potencijalna opasnost utopijskog nadilaženja onog ljudskoga u čovjeku s ciljem stvaranja novog čovjeka, nadčovjeka, postčovjeka, intervenirajući u čovjeku, na čovjeku i manipulirajući s čovjekom. Isto tako, Singbo osim rasvjetljavanja transhumanističke antropologije, ili (možemo reći) ideologije, daje smjernice za racionalan i ispravan kritički pristup za promišljanje o tehnološkom napretku i postupanju s tehnologijom koja se temelji na katoličkoj moralnoj teologiji i bioetici, kao i na afirmaciji ljudske ranjivosti i poštivanja dostojanstva čovjeka, ali i borbi protiv redukcionističkog pristupa čovjeku. Takva kompleksna tema kao što je transhumanizam zahtijeva interdisciplinarni pristup, kao i dijalog s ciljem suočavanja sa suvremenim izazovima koje donose nove tehnologije i nove paradigme. Ova je knjiga na tragu toga i otvara mogućnosti za raspravu, posebice na hrvatskom znanstvenom području koje ne obiluje raspravama o ovakvoj temi. Stoga, na tragu toga, autor zaključuje:

»Kakva je budućnost čovjeka i samog pokreta: odgovor ovisi o smjernicama koje želimo dati tehnološkom napretku, o sadržajima koje želimo unijeti u umjetne inteligencije, robotiku i u ljudski genom s jedne strane, i o shvaćanju ljudske ranjivosti, duše, svjesnosti, slobode i biomedicinskog poboljšanja životnih uvjeta, s druge strane. U tom duhu, ne postoje transhumanističke tehnologije kao zasebna znanstveno-tehnička grana, već transhumanističke ideje, želje i pokušaji koji prisvajaju i spajaju tehnologije dajući im transhumanističke ciljeve.« (Str. 325.)

Anto Čartolovni